

Šole so lahko uporabile sadove dela, ki so ga naredile v preteklih letih s tem, da so svojo vizijo šole in izjavo o poslanstvu vključile v vzgojni načrt, ob čemer so se že pogovarjale o vrednotah in okviru vzgojnega delovanja. Nekatere šole so že imele izbrane vzgojne projekte (eko šola, zdrava šola, Unesco šola itd.), ki so lahko služili kot vzgojni koncepti ali kot osnova, na katero se lahko oprejo, kot dobro izhodišče za vzgojno delo in oblikovanje vzgojnih načrtov. Predpostavljamo, da so pri oblikovanju vzgojnega načrta imele več težav šole, ki niso imele izbranega vzgojnega modela in tiste, ki niso posvetile dovolj časa skupnemu oblikovanju vizije in izjave o poslanstvu. Po drugi strani pa so se ravno take šole čutile bolj izzvane in svobodne ter so izdelale vzgojni načrt po svoji meri, izhajajoč iz vrednot in iz potreb, ki so jih prepoznale s svojo interno raziskavo. Koliko so ti projekti služili pri oblikovanju vzgojnih načrtov in kakšen odnos imajo šole do vzgojnih konceptov, bomo raziskali v empiričnem delu.

Vzgojni načrt je bil napisan, toda na podlagi izkušenj se spreminja in še vedno nastaja. Že zakon je predvidel, da so vzgojni načrti »del letne samoevalvacije šole« in da »o uresničevanju vzgojnega načrta ravnatelj najmanj enkrat letno poroča svetu staršev in svetu šole« (ZOŠ, 2007, 60. d člen). Priporočila še dodajo, naj šole »oblikujejo načine za evalviranje vzgojnih načrtov in dejavnosti« (Priporočila, 2008, str. 19) ter spodbudijo šole, da glede na letne evalvacije vzgojnega dela »vzgojni načrt dopolnijo in spreminjajo« (prav tam). Vzgojni načrt je bil zasnovan kot dinamičen in ne kot statičen dokument, ni napisan enkrat za vselej, ampak ga šola spreminja glede na svoje izkušnje. Torej morajo biti vzgojni načrti preverljivi, ovrednoteni in spreminjani v skladu s spoznanji iz prakse. Tako se razvijajo, prilagajajo potrebam in kakovostno izboljšujejo. Iz prakse je večkrat slišati glas, naj se spremembe v šolah ne dogajajo prehitro, zato je pomembno vprašanje, kako pogosto naj šola spreminja vzgojni načrt, katere dele naj spreminja in na podlagi česa.

2.7 Vsebina vzgojnega načrta

Ob koncu poglavja se posvetimo še vsebini vzgojnega načrta. Šole so z zakonom dobile zahtevo, da morajo imeti vzgojni načrt, same pa naj ga napolnijo z vsebino. Minister Zver je v uvodu posveta v državnem svetu pozval, naj v zakonodajni ‚okvir‘ šole dodajo ‚vsebino‘ (Magnetogram, 2006, str. 2). Od prvega trenutka javne razprave v Koloseju se je odpiralo vprašanje vsebine vzgojnega načrta, skozi razpravo pa se je vsebinski okvir bolj jasno izoblikoval.

Praktiki so menili, naj bo to nekaj uporabnega in kratkega. Penko je v državnem svetu prosil, naj bo nov dokument »nekaj preprostega, da mi lahko uporabljamo /.../ smernice /.../, nekaj preprostega, prefinjenega, premišljenega, da bomo imeli na eni strani ali pa dveh« (prav tam, str. 11). V razpravi so bili pogosto omenjeni cilji vzgoje, vrednote, vzgojna načela, načela ravnanja, hišni red, šolska pravila, etični kodeks učencev. Medveš je predlagal, da bi zapisali nekaj načel, kot na primer načelo preprečitve, kjer naj bo

posebej poudarjena enotnost vzgojnega delovanja vseh učiteljev; načelo individualizacije, pri čemer je treba paziti na razvojno stopnjo učenca, načelo pravičnosti, načelo akcijske naravnosti, da z dejavnostmi in šolskimi projekti učenec pridobiva znanje, socialne izkušnje, razvija sposobnost moralnega presojanja in odnos do vrednot (prav tam, str. 7). Gomboc je s strani Ministrstva skrbel za razvoj vsebine vzgojnega načrta, zato je najbolj zanimivo pogledati, kakšen je razvoj njegovih predlogov o vsebini vzgojnih načrtov, od posveta v Koloseju do Priporočil.

Že v Koloseju je bil predstavljen prvi osnutek vsebine: »Vzgojni načrt obsega: vzgojna načela, vzajemno-sodelovalni odnos s starši, vzgojne dejavnosti (proaktivne dejavnosti in svetovanje ter usmerjanje učencev), vzgojne postopke, vzgojne ukrepe« (Izhodišča, 2006, str. 2). Pokazalo se je, da je bil okvir dobro zasnovan, saj se je skozi razpravo v bistvu ohranil in le nekoliko dopolnil. Na obravnavi v državnem svetu je Gomboc predstavil praktično enako zasnovano vsebino. Novost je bila v tem, da je k načelom dodal tudi vrednote. Vzgojni načrt naj bi torej vseboval »temeljne vrednote in vzgojna načela. Pomemben se nam zdi sodelovalni odnos s starši, vzgojne dejavnosti, vzgojni postopki in ukrepi« (Magnetogram, 2006, str. 9).

Na posvetu v Žalcu je Gomboc še bolj jasno opredelil vsebino vzgojnega načrta. Poleg že naštetega v prejšnjih razpravah – temeljne vrednote in vzgojna načela, vzgojne dejavnosti, vzgojni postopki, vzgojni ukrepi in vzajemno-sodelovalni odnos s starši – je dodal še pohvale, priznanja in nagrade, vzgojne opomine, pravila šolskega reda in hišni red. V Žalcu je bolj natančno opredelil vzgojne dejavnosti kot proaktivne in preventivne ter svetovanje in usmerjanje učencev; med vzgojnimi postopki pa sta posebej omenjena restitucija in šolska mediacija (Gomboc, 2007a, str. 201–206).

Po razpravi je bila sprejeta novela ZOŠ (2007, 60. d člen), v kateri je vsebina osredotočena le na vzgojne dejavnosti. Poudarjeno je, da »vzgojni načrt vsebuje vzgojne dejavnosti« (prav tam), ki so tudi našteje, to so »proaktivne in preventivne dejavnosti, svetovanje, usmerjanje ter druge dejavnosti (pohvale, priznanja, nagrade, vrste vzgojnih ukrepov in podobno)« (prav tam). V noveli je poudarjeno tudi sodelovanje s starši: vzgojni načrt naj vsebuje »oblike vzajemnega sodelovanja šole s starši ter njihovo vključevanje v uresničevanje vzgojnega načrta« (prav tam). Poudarjeno je še, da šola z vsemi dejavnostmi, ki jih zapiše v vzgojni načrt, »razvija varno in spodbudno okolje za doseganje ciljev iz 2. člena tega zakona« (prav tam), s čimer dovolj natančno določa okvir za vsebino in pušča dovolj svobode šolam, da ta okvir napolnijo.

Priporočila vsebini postavijo končni okvir. Po teh smernicah naj vzgojni načrt vsebuje dve poglavji. Prvo poglavje naj bi bilo o vrednotah, ki jih šole izberejo same. K vrednotam naj se vključi tudi izjava o poslanstvu in vizija šole. Drugo poglavje, in sicer o vzgojnih dejavnostih, naj vsebuje načela vzgojnih dejavnosti, vzgojne dejavnosti ter svetovanje in sporazumno reševanje problemov, kamor sta vključeni tudi mediacija in restitucija. Tretji vsebinski sklop, pravila šolskega reda (ZOŠ, 60. e člen) in hišni red, pa naj bosta dva samostojna dokumenta (Priporočila, 2008, str. 19).

Omeniti moramo zanimiv sad razprave, saj v prvem predlogu vsebine vzgojnega načrta vrednote niso bile predlagane. Pobuda, da naj vzgojni načrt vsebuje tudi vrednote, se je rodila v prehodu iz Koloseja do Državnega sveta in se ustalila z dodatkom, naj jih šola izbere iz nabora vrednot, ki so zapisane v slovenski zakonodaji, deklaraciji o otrokovih pravicah in Unescovem dokumentu Učenje: skriti zaklad (Delors, 1996). Ker so vrednote postale pomemben del vzgojnega načrta, bomo peto poglavje in poseben sklop raziskave posvetili vrednotam: katere vrednote naj bodo vključene, kako se vrednote povezujejo s smotrom vzgoje in izobraževanja, kakšna je vloga vrednot v motivaciji in kako vrednote živijo v šoli.

V času javne in strokovne razprave je bilo veliko predlogov glede vsebine. Predlogi so se razlikovali tudi zaradi različnih predstav o dokumentu, na primer, ali gre za koncept ali za načrt. Tu smo predstavili rdečo nit, ki se je uveljavljala skozi razpravo in postavila okvir vsebine. Kljub temu, da je bil uzakonjen ‚načrt‘, v načrtih niso določene samo vzgojne dejavnosti, ampak tudi vrednote, izjava o poslanstvu in vizija šole ter vzgojna načela, ki že predstavljajo osnovni konceptualni okvir vzgoje. V raziskavi bomo zato posvetili pozornost odnosu med teoretičnim (statičnim) delom vzgojnega načrta in izvedbenim (dinamičnim) delom ter vzgojnimi dejavnostim, ki so za šole najbolj zanimive ali uspešne.

2.8 Zaključek

V tem poglavju smo opredelili vzgojni načrt, navedli temeljne razloge za njegovo uvedbo, opisali proces oblikovanja vzgojnih načrtov in vsebino vzgojnih načrtov. Pregledali smo nekaj osnovnih tem, ki so se ponavljale v času javne razprave (kaj je vzgoja, ali naj šole uporabljajo koncept ali načrt, ali naj bo zahteva zapisana v zakon ali ne) ter se seznanili z zakonom in Priporočili o vzgojnem načrtu. Kljub pomislekom nekaterih teoretikov in praktikov se je med razpravo oblikovalo dovolj veliko soglasje strokovne javnosti, da je treba bolj poudariti vzgojno poslanstvo šole in da bo načrtno delo rodilo več sadov. Razčistilo se je mnenje, da vzgoja ni samo discipliniranje ali nasilje, ampak spodbujanje osebnostnega razvoja učenca. To soglasje je bilo pomembno pri oblikovanju vzgojnih načrtov in še vedno ostaja kot močna motivacija vseh, ki vzgojne načrte spremljajo in razvijajo.

Nekatera vprašanja, ki so se pojavila v javni razpravi, služijo za oblikovanje raziskovalnih vprašanj, ki jih bomo z odgovori predstavili v empiričnem delu naloge. Zanima nas vloga vrednot, pomen vzgojnih dejavnosti, odnos šol do vzgojnega načrta in vloga vzgojnih konceptov pri oblikovanju vzgojnih načrtov. Vzgojni koncept odpira vprašanje, kako je vzgojni načrt povezan s smotrom vzgoje in izobraževanja, ki daje najbolj širok okvir vzgojnimi dejavnostim. Temu vprašanju bomo posvetili naslednje poglavje.